

**МАКСИМІЛІАН ГОЛЬДШТЕЙН:
ОСТАННІ РОКИ ЖИТТЯ
КОЛЕКЦІОНЕРА І МУЗЕЄЗНАВЦЯ
(ЗА ДОКУМЕНТАМИ ДЕРЖАВНОГО АРХІВУ
ЛЬВІВСЬКОЇ ОБЛАСТІ)**

Таїсія СИДОРЧУК

Національний університет “Киево-Могилянська академія” (Україна)
sydorhuktm@ukma.kiev.ua

Постать визначного представника музейництва й колекціонерства ХХ ст. Максиміліана Гольдштейна (1880–1942) однозначно заслуговує на всебічне вивчення й популяризацію¹. На превеликий жаль, до сьогодні не побачила світ монографія с. п. Ф. С. Петрякової про М. Гольдштейна, підготування й написання котрої стало домінантою в інтенсивній науковій праці дослідниці останніх років. Відомо, що Ф. С. Петрякова з притаманною їй скрупульозністю опрацьовувала музейні, бібліотечні й архівні фонди Львова й збрала значний джерельний матеріал, на котрому базується її дослідження про життя й діяльність М. Гольдштейна². У цій статті подано огляд документів Державного архіву Львівської області, які стосуються безпосередньо М. Гольдштейна та введення яких в науковий обіг є необхідним для ґрунтового вивчення неординарної особистості колекціонера, а також для подальшого комплексного дослідження Катастрофи єврейського народу на українських землях.

Майже все своє життя М. Гольдштейн прожив у Львові, за винятком декількох років навчання в юному віці й вимушеного перебування у Відні, спричиненого Першою світовою війною. У Львові він побачив світ, тут формувалися його інтелектуально-мистецькі вподобання й колекціонерський інтерес, тут народилися його дві доньки, тут він започаткував і ство-

рив свою приватну колекцію історичних і мистецьких пам'яток, тут попри трагічні обставини до кінця життя він захищав свою сім'ю і свою колекцію, тут він загинув. Тому закономірно, що більшість особистих документів М. Гольдштейна, матеріалів про його професійну, громадську й колекціонерську діяльність, а також та частина його колекції, що дійшла до наших часів, зберігаються у львівських архівних, музейних і наукових інституціях, зокрема в Центральному державному історичному архіві м. Львова (далі: ЦДІА, м. Львів), Державному архіві Львівської області (далі: ДАЛО), Музеї етнографії та художнього промислу Інституту народознавства Національної Академії Наук України, Львівському музеї історії релігії. На відміну від Центрального державного історичного архіву м. Львова, у Державному архіві Львівської області окремого особового фонду М. Гольдштейна немає. Однак в архіві є документи, що проливають світло на останній, найдраматичніший рік життя М. Гольдштейна. Ці матеріали зберігаються у фонді 35 – “Губернаторство дистрикт Галичина у Львові”, а саме в декількох справах управління музеїв і охорони пам'яток відділу науки і освіти:

- Фонд 35. Опис 12. Справа 249. Кошторис витрат, відомості на заробітну плату музеїв і картинної галереї Львова. 1941–1944 рр.;

- Фонд 35. Опис 13. Справа 138. Список історичних і художніх цінностей, що знаходяться в музеях, церквах та інших закладах дистрикту Галичини. [1941–1944];

- Фонд 35. Опис 13. Справа 146. Про надання дозволу на проживання і роботу М. Гольдштейну і Георгу Ауербаху.

Хронологічно основний масив документів М. Гольдштейна стосується 1941–1942 рр. Крайні дати документів 4 липня 1941 р. – 20 серпня 1942 р. Виняток становить видана 1910 р. відбитка доповіді М. Гольдштейна на нумізматичному конгресі у Брюсселі, присвяченої нумізматичним і медальним колекціям у Львові³. За типологічними ознаками більшість документів належить до офіційного листування між адміністрацією Музею художнього промислу у Львові, де працював М. Гольдштейн, і відділом науки й освіти дистрикту Галичини у Львові, в підпорядкуванні якого перебував музей на той час. Крім того, автором декількох документів був безпосередньо М. Гольдштейн. За винятком вищезгаданої друкованої відбитки доповіді, решта документів є машинописними текстами.

У більшості випадків документи представлені оригіналами з відповідними підписами уповноважених осіб, печатками і датуванням. Усі без винятку документи написані німецькою мовою.

1. Фонд 35. Опис 12. Справа 249. Кошторис витрат, відомості на заробітну плату музеїв і картинної галереї Львова. 1941–1944 рр. Справа містить 8 документів, що стосуються М. Гольдштейна і його сім'ї, шість із них є фінансовими документами і два – посвідченнями осіб. З документів особового фонду М. Гольдштейна, що зберігаються у ЦДА, м. Львів, відомо, що з 1940 р. він працював співробітником Музею художнього промислу, опікуючись колекцією колишнього Єврейського музею у Львові. У період німецької окупації колекціонер, як знаний фахівець єврейських старожитностей, за клопотанням адміністрації музею та представників науково-музейної громадськості Львова продовжував працювати в музеї. Додатки до відомостей про заробітну плату, що зберігаються в даній справі, дають можливість уточнити період праці М. Гольдштейна в музеї, а також, як він забезпечував собі та своїй родині проживання в місті, а також з'ясувати розмір заробітної платні євреїв на офіційній роботі в державних установах⁴. Додатки разом з відомостями про заробітну плату було підготовлено адміністрацією музею й подано до управління музеїв і охорони пам'яток відділу науки і освіти. У справі зберігаються посвідчення М. Гольдштейна й одне посвідчення на три особи – дружину і доньок М. Гольдштейна⁵. Обидва посвідчення видані 16 березня 1942 р. й були дійсні до 1 червня ц. р. та засвідчені підписом керівника справами Ю. Ліщинського й печаткою Музею художнього промислу. У посвідченні М. Гольдштейна, окрім його особистих даних про дату і місце народження, місце проживання, професію тощо, вказано, що він працює інвентаризатором і перекладачем у Музеї художнього промислу і що його робота є вкрай необхідною. У посвідченні Фанні, Лілі та Ірени Гольдштейн, окрім їхніх особистих даних, вказано, що даний документ засвідчує особи членів родини єврея, що працює. Подібні посвідчення були життєво необхідними документами для більш-менш безпечного проживання євреїв у місті і якоюсь мірою гарантували життя своїм власникам. Дата документів вказує на те, що прохання адміністрації музею й підтримка цього прохання уповноваженим за діяльність музеїв міста Львова, директором Українського національного музею І. Свенціцьким⁶ були прийняті відділенням науки та освіти дистрикту Галичини.

2. Фонд 35. Опис 13. Справа 138. Список історичних і художніх цінностей, що знаходяться в музеях, церквах та інших закладах дистрикту Галичини. [1941–1944]. Документ являє собою машинописну копію обсягом 18 аркушів, написаних німецькою мовою без підписів, печаток і маргіналій. Слід зазначити, що в списку вказані не лише історико-мистецькі колекції різних державних, громадських і релігійних інституцій, як зазначено у заголовку архівної справи, а також і приватні колекції. Документ, на нашу думку, було створено влітку 1941 р., одразу після захоплення німецькими військами західних областей України, оскільки в ньому вказано імена власників приватних колекцій, що в подальшому відібрала німецька влада. Територіально список охоплює Львів і деякі населені пункти сьогоднішньої Львівської області, зокрема Золочів. У документі подано коротку характеристику кожної колекції, подекуди місце її перебування, а також назву установи та ім'я власника. Колекція М. Гольдштейна вказана під № 56 із таким визначенням: “Польські і іноземні монети і медалі, єврейські старожитності, колекція польських військових відзнак”⁷. Сам факт внесення до списку відомих колекцій львівських музеїв і приватних мистецьких зібрань колекції М. Гольдштейна є красномовною характеристикою її як кількісного, так і змістовного наповнення й підтверджує високу оцінку й захоплені відгуки тих осіб, що були ознайомлені з колекцією ще з передвоєнних років. Слід наголосити, що, на відміну від інших львівських колекцій, котрі формувалися протягом століть, у тому числі коштом представників австрійської й польської аристократії та монархії, колекція М. Гольдштейна була зібрана лише ним особисто та протягом щонайбільше близько 40 років.

3. Фонд 35. Опис 13. Справа 146. Про надання дозволу на проживання і роботу М. Гольдштейну і Георгу Ауербаху. Це – єдина справа в ДАЛЮ, в заголовку якої зазначено прізвище М. Гольдштейна. Справа складається з 37 аркушів і містить два типи документів: друковане видання й листування з відповідними додатками до листів. Перший документ, що містить 6 перших архівних аркушів справи, є вищезгаданою відбиткою доповіді М. Гольдштейна⁸. Сьогодні важко відповісти на питання, чому при формуванні даної справи понад 50 років тому архівісти об'єднали друкований документ 1910 р. видання із суто архівними документами, що

змістовно і хронологічно відповідають 1941–1942 рр. Слід також зазначити, що переважна більшість документів справи стосується М. Гольдштейна, п'ять документів спільні для М. Гольдштейна і Г. Ауербаха⁹, і два документи належать лише останньому. Більшість документів справи є оригіналами з підписами відповідальних осіб і печатками.

Більшість листів справи підготовлені адміністрацією Музею художнього промислу й адресовані управлінню музеїв і охорони пам'яток відділення науки і освіти дистрикту Галичини із клопотанням дозволити М. Гольдштейну працювати в музеї й оплатити його працю. Кількість і дати листів свідчать, що адміністрація музею неодноразово зверталася до німецької влади з тим самим проханням, оскільки виданий, наприклад, у січні 1942 р. дозвіл на роботу М. Гольдштейну не гарантував, що він разом із сім'єю залишиться жити у Львові й не поділить долю тисяч інших львівських євреїв, котрих депортували в березні–квітні 1942 р. до табору масового знищення Белжець¹⁰. Тому адміністрація музею зверталася до німецьких чиновників кожні декілька місяців із таким самим проханням, аргументуючи тим, що М. Гольдштейн – незамінний фахівець і що його праця в музеї є вкрай необхідною¹¹.

До листів адміністрація музею долучала різні додатки, серед яких у тому числі були позитивні відгуки співробітників музею й відомих у Львові діячів культури про М. Гольдштейна. Наприклад, у додатку до листа від 14 березня 1942 р. зазначено, що М. Гольдштейн має атестати, котрі засвідчують його заслуги як колекціонера й музеєзнавця, він має добру репутацію, в тому числі й у міській адміністрації¹². Крім того, у справі зберігаються декілька документів, що містять передруковані разом на одному аркуші короткі характеристики М. Гольдштейна, надані йому науковцями й музейниками Львова, зокрема І. Свенціцьким, Ф. К. Півоцьким, Ю. Ліщинським, Я. Пастернаком, М. Голубцем, І. Іванцем, Р. Гарасимчуком та ін. Слід також зазначити, що робота М. Гольдштейна в державному закладі, яким був музей, давала можливість вижити не лише працівникові, але і його родині. Тому в справі містяться документи – додатки до листів, що стосуються дружини Фанні Гольдштейн і доньок Лілі й Ірени Гольдштейн¹³.

У справі зберігаються три листи самого М. Гольдштейна з його автографом, що мають значну цінність у декількох аспектах. По-перше,

в них міститься інформація біографічного характеру, зокрема вказано посади й банківські установи, де працював М. Гольдштейн, а також названі Німецьке об'єднання мистецтва екслібрису і прикладної графіки в Берліні й Австрійське товариство екслібрису у Відні, членом яких він був тощо. По-друге, автографи М. Гольдштейна дають можливість підтвердити припущення щодо його авторства рукописної частини списку літератури, котрий зберігається у його особовому фонді в ЦДІА¹⁴. По-третє, листи містять важливу інформацію щодо стану й умов зберігання пам'яток єврейської культури у Львові та інших західноукраїнських містах. Наприклад, в одному з листів М. Гольдштейн вказує дату перевезення колекції музею Єврейської релігійної громади Львова до Музею художнього промислу, а саме лютий 1940 р., що можна вважати часом ліквідації Єврейського музею¹⁵. Крім того, в листах є важлива інформація щодо зберігання юденратом Львова 1942 р. ритуальних предметів зі зруйнованих синагог і молитовних будинків¹⁶.

Два листи М. Гольдштейна від 2 жовтня 1941 р. і 12 квітня 1942 р. адресовані директору без зазначення його імені й назви установи. У них М. Гольдштейн повідомляє про свою багаторічну зацікавленість та обізнаність із єврейським народним мистецтвом, нумізматикою, графікою, етнографією та пропонує себе як фахівця для опрацювання тих єврейських пам'яток, що зберігаються в Музеї художнього промислу. Імовірно, М. Гольдштейн писав листи на ім'я директора Музею художнього промислу Ф. К. Півочького, котрий дуже добре знав колекціонера й не потребував таких листів. Можливо, ці листи відігравали роль особистого клопотання М. Гольдштейна перед німецькою владою через звернення до директора музею, оскільки вони збереглися в матеріалах управління музеїв і охорони пам'яток відділу науки освіти дистрикту Галичини, і на одному з них написана дата отримання та скорочений підпис керівника згаданого управління "Roegge". Листи М. Гольдштейна адміністрація надсилає до управління музеїв і охорони пам'яток разом з іншими додатками до листів із проханням дозволити М. Гольдштейну працювати в музеї далі.

Третій лист М. Гольдштейна адресований уже безпосередньо керівнику управління музеїв і охорони пам'яток і датований 20 серпня 1942 р. Це – друга крайня дата виявлених документів М. Гольдштейна в ДАЛО. Жодного документу, де б згадувався М. Гольдштейн, із пізнішою датою не знайдено.

Тому можна припустити, що незабаром він поділив долю інших львівських євреїв і був вивезений зі Львова до одного з концентраційних таборів. У листі М. Гольдштейн вказує на потребу зберегти й опрацювати ті єврейські пам'ятки, які ще до кінця не знищені у Львові та його околицях, зокрема аргументуючи тим, що частину цих пам'яток створили в Німеччині або німецькі майстри. Автор листа просить залишити його й доньку Ірену, що працює, у Львові для виконання роботи з опрацювання єврейських пам'яток. Слід зазначити, що М. Гольдштейн у листі не згадує про дружину, котра, ймовірно, на цей час уже загинула. Лист є своєрідним заповітом автора наступним поколінням – до кінця захищати свою національну культуру та своїх рідних у найтрагічніших обставинах і зберігати гідність.

Дослідження документів М. Гольдштейна в ДАЛО дозволяє зробити такі висновки:

1) документи є важливим джерелом для реконструкції біографії одного з визначних колекціонерів і музейників ХХ ст. М. Гольдштейна, зокрема його останніх років життя;

2) документи мають значення не тільки для дослідження особи М. Гольдштейна, але й для комплексного дослідження періоду Катастрофи на українських землях, зокрема умов праці єврейського населення, системи підпорядкування й комунікації установ, де працювали євреї, з німецькою владою, а також стосунків діячів культури – представників різних національностей;

3) документи М. Гольдштейна в ДАЛО доповнюють матеріали, що зберігаються в його особовому фонді 761 у Центральному державному історичному архіві м. Львова, не дублюючи їх. В особовому фонді в ЦДДА м. Львова зберігаються сім документів: посвідчення особи М. Гольдштейна з його професійними характеристиками й листи, датовані 4 липня – 6 грудня 1941 р.;

4) автографи М. Гольдштейна в ДАЛО є єдиними збереженими автографами колекціонера, виявленими на сьогодні в архівах України, і мають історичне й меморіальне значення;

5) матеріали М. Гольдштейна в ДАЛО є документальними свідченнями щоденної боротьби особистості за життя, загальнолюдські цінності й культуру попри найжорстокіші умови в нерівному двобої з тоталітарним режимом.

Документи подано відповідно до порядку розглянутих у статті справ, усередині кожної справи – за хронологією. Орфографія, синтаксис, скорочення й розбиття слів, підкреслення документів збережені.

ДОКУМЕНТИ

1.

Beilage zur Lohnliste

Zusammenstellung der Stundenzahl.

Für die Zeit vom 21 bis 28. Februar 1942.

Der Arbeitnehmer

Goldstein Maxim. Auerbach Georg

Februar am	Stunden	Stunden
21	6	6
22	6	6
23	6	6
24	6	6
25	6	6
26	6	6
27	6	6
28	<u>6</u>	<u>6</u>
	42	42

Zusammen 84 Stunden

– Zl. 33. 60. / Zloty dreissigdre /

Lemberg, 1. März 1942.

Geprüft: Kunstgewerbemuseum in Lemberg (Stempel)

Kommissarischer Verwalter (Unterschrift)

ДАЛЮ. Ф. 35. Оп. 12. Спр. 249. Арк. 218.

2.

Prot. № 95/42 Laufende Ausweisnummer 1.

AUSWEIS

für Familienangehörige beschäftigter Juden.

Die Jüdin G o l d s t e i n Fani, geboren am 22.XII. 1896 in Pletenice, heimatzuständig nach Lemberg, wohnhaft in Lemberg, Panienskastr. 9. Tür 28. ist die Ehefrau, Goldstein Lilli, geboren am 2. IX. 1917, und Goldstein Irene, geboren am 12.IV.1924 in Lemberg, die Töchter des auf Grund der am 12.3.1942. erteilten Ermächtigung durch das Amt des Distrikts Galizien mit einem Dienstausweise versehenen Juden G o l d s t e i n Maximilian /dessen Ausweisnummer 1/.

Lemberg, den 16. März 1942.

Gesehen: Genaue Firmenbezeichnung
Kunstgewerbemuseum in Lemberg (Stempel)
Kommissarischer Verwalter. (Unterschrift)

ДАЮ. Ф. 35. Оп. 12. Спр. 249. Арк. 220.

3.

№ 95/42 Laufende Ausweisnummer 1.

AUSWEIS

Der Jude G o l d s t e i n Maximilian, geboren am 9.III. 1880 in Lemberg, wohnhaft in Lemberg, Panienskastr. 9. Tür 28. von Beruf Museums-Fachkenner, Inventarisator u. Übersetzer, ist als Facharbeiter in dem staatlichen Kunstgewerbemuseum in Lemberg, dem Gouverneur des Distrikts Galizien, Abt. Wissenschaft u. Unterricht Verwaltung der Museen u. Denkmalschutz untergeordnet, fest beschäftigt und wird dort dringend benötigt.

Dieser Ausweis wird auf Grund der am 12.3.1942. vom Amt des Distrikts Galizien erteilten Ermächtigung ausgestellt und verliert am 1.6. 1942. seine Gültigkeit.

Lemberg, den 16. März 1942.

Gesehen: Genaue Firmenbezeichnung
Kunstgewerbemuseum in Lemberg (Stempel)
Kommissarischer Verwalter. (Unterschrift)

ДАЛО. Ф. 35. Оп. 12. Спр. 249. Арк. 223.

4.

Abschrift

B e s c h e i n i g u n g

Es wird hiermit beschäftigt, dass Max /Maximilian/ G o l d s t e i n, 61 Jahre alt, Mitarbeiter am Lemberger Kunstgewerbemuseum, keiner bolschewistischen, oder sonstigen politische Partei angehörte und politisch sich nicht betätigt hat.

Derselbe ist solide, pflichttreu, anständig, besitzt guten Charakter und infolge dessen Jahrzehntelangen kulturell-wissenschaftlichen Betätigungen sich allseits das besten Leumundes erfreut.

Lemberg, 4 Juli 1941.

Dr. S w e n z i z k y j Ilarion eigh.

Kommissar der Museen in Lemberg,

L. S. Ukrainisches National-Museum in Lemberg,

Dr. P i w o c k i F r a n z X a v e r eigh.

L. S. Kunstgewerbemuseum in Lemberg,

L e s c h t s c h y n s k y j Julian eigh.

L. S. Kommissar des Kunstgewerbemuseums in Lemberg,

Dr. M y k o l a H o l u b e c eigh.

L. S. Ukrainischer literarisch-künstlerischer Klub in Lemberg,

Dr. P o l j a n s k y

L. S. Управа м. Лвова, S t a d t v e r w a l t u n g in Lemberg.

ДАЛО. Ф. 35. Оп. 12. Спр. 146. Арк 23.

5.

Hochgeehrte Herr Direktor

Der ergebenst Gefertigter erlaubt sich hiermit das derselbe beruflich als Prokurist- u- Depositenkassier der K. k. priv. Oesterr. Credit-Anstalt für Handel

und Gewerbe in Wien, bezw. in der umbenannten Filiale Lemberg der Warschauer Diskontobank, Filiale Lemberg, ab 1909 tätig war.

Dank erworbener Kenntnisse fungierte ich als gerichtlich Sachverständiger und Schätzmeister für Münzen, Medaillen, numismatische Bücher und allerart Wertpapiere.

Ausserberuflich pflegte der ergeb. Gefertigter mit Verliebe ausser der Numismatik das Studium der Volkskunde, Volkskunst, Ethnographie, Graphik u. a. und manches auch im Druck veröffentlichte.

Der Endesgefertigte ist zum Korrespondenten des K. k. Museums für oesterreichische Volkskunde in Wien szt. ernannt worden und durch Anerkennungsschreiben des Ministers für Kultus und Unterricht /Grafen Stürgkh/ ausgezeichnete, ebenso von Wissenschaftlern, Gelehrten, Fachzeitschriften des In- und Auslandes.

Weiters erlaube ich mir erg. hervorzuheben, dass ich als eifriger Sammler Mitglied des Deutschen Vereins für Exlibriskunst und Gebrauchsgraphik in Berlin /Vors. Senatpräsident W. v. Zur Westen/, und der Oesterreichischen Exlibris Gesellschaft in Wien, /Vors. Rudolf Ritten von Höfken/, war.

In den letzten Jahren war ich als Wissenschaftlicher Mitarbeiter am hiesigen Kunstgewerbemuseum tätig.

Dem Lande in dem ich geboren möchte ich weiterhin gut dienen, nunmehr als die verschiedenen berufenen Stellen – laut Beilagen – mir gut gewogen und mich bestens unterstützen.

Ich gestatte mir noch höflichst zu bemerken, dass mein engeres Spezialgebiet u. a. jüdische Volkskunst, Kunstgewerbe und Kultur umfasst und fiel mir im Jahre 1939 die Aufgabe zu, das ehem. Jüdische Gemeindemuseum zu schützen und es dann an das Kunstgewerbemuseum zu überführen, woselbst es sich nunmehr auch befindet.

Endesgefertigter erlaubt sich auf Grund Beweismaterials, um weiterhin zu arbeiten, ruhig und bescheiden samt Familie leben zu können, das innige Ersuchen zu stellen, bei den vorgesehenen Reorganisationsarbeiten der hiesigen Museen – wenn auch ev. nur vorübergehend – irgendwie beschäftigt zu werden.

Ich zeichne hochachtungsvoll
Maximilian Goldstein (Unterschrift)

Lemberg, am 2. Oktober 1941.

Bittsteller:

Maximilian Goldstein,

Lemberg, Nowy Swiatgasse Nr.15. Tür 6.

Beilagen.

ДАЛЮ. Ф. 35. Оп. 12. Спр. 146. Арк. 21–22.

6.

Kunstgewerbemuseum in Lemberg (Stempel)

Abteilung der Wissenschaft u. Unterricht (Stempel) №4612/42

An Herrn Dr. R O E G G E

Beauftragter des Gouverneurs f. Museen und Denkmalschutz

In L e m b e r g.

Amt des Gouverneurs,

Abt. der Wissenschaft u. Unterricht

Verwaltung der Museen.

im Zusammenhange mit der Heranziehung zu den Evidenz- und Inventarisationsarbeiten im Kunstgewerbemuseum der unbedingt unentbehrlichen frühere Mitarbeiter

G o l d s t e i n Maximilian,

A u e r b a c h Georg,

und der Notwendigkeit dieselben im Einklange mit den bezgl. Vorschriften des Arbeitsamtes bei der Kranken- und Sozialversicherungskasse anzumelden, bittet die unterzeichnete Verwaltung die Erlaubnis erteilen zu wollen, das die Entlohnung_ sowie die bezgl. Arbeitsgebersätze für die Zeit bis Ende April d. J. aussertariflich gedeckt werden.

Lemberg, den 28 Januar 1942.

Kommissar des Kunstgewerbemuseums: (Unterschrift)/Mgr. Leschtschynskyj/

1. Befürwortung des Direktors des Ukrainischen Nationalmuseums Dr. Ilarion Swenzizkyj, erlaube ich mir beizulegen.

ДАЛЮ. Ф. 35. Оп. 12. Спр. 146. Арк. 19.

7.

Kunstgewerbemuseum in Lemberg (Stempel)
An das Amt des Gouverneurs des Distrikts Galizien
Abt. Wissenschaft u. Unterricht
Verwaltung der Museen und Denkmalschutz
Lemberg.

Die ergebenst Unterzeichnete Verwaltung des Kunstgewerbemuseums in Lemberg, Museumstrasse. 20, erlaubt sich hiermit in Zusammenhang mit der im Zuge befindlichen Aussiedlungsaktion die Bitte vorzulegen, die in unserem Museum auf Grund Ihrer Genehmigung beschäftigten zwei Arbeiter, von dieser Aussiedlungsaktion auszuschliessen und für dieselben samt Ihren Familien – laut Beilage – Belassungsscheine, als unentbehrlich in Lemberg, ausfolgen zu wollen.

Dies liegt auch im Interesse des Kunstgewerbemuseums und der dem Museum von Ihnen aufgetragenen verschiedenen Neuarbeiten.

Lemberg, den 14. März 1942.

Der Kommissar des Kunstgewerbemuseums: (Unterschrift) / Mgr. Leschtschynskyj/

ДАЛО. Ф. 35. Оп. 12. Спр. 146. Арк. 11.

8.

Hochgeehrte Herr Direktor!

Im Sinne der gütigen Anfrage ich mir ergebenst mitzuteilen, dass das Interessanteste an jüdischen Kultusgegenständen im jüdischen Gemeindemuseum in Lemberg aufbewahrt war und sind die Bestände dieses Museums im Februar d. J. 1940. in das Kunstgewerbemuseum in Lemberg, abgeführt worden.

Ein Teil des Besitzes verblieb in den Tempeln, Synagogen und dergl. und ging infolge der Kriegereignisse verloren.

Der Judenrat der Stadt Lemberg hat sich des Restbestandes angenommen und hat ihn in Verwahrung genommen.

Eine Reihe von Interessanten Gegenstände besaßen Synagogen u. Bethäuser in anderen Städten mit Zolkiew, Zloczów, Brody und Tarnopol an der Spitze.

Der Begriff des Gegenstandes an und für sich, – um genauer angeben zu können, – beansprucht eine ergänzende Weisung. Denn jedes Objekt kann von verschiedenen Gesichtspunkten gewertet werden. Ob vom historischen, oder – wie ich in diesem Falle annehme, vom kunstgewerblichen Standpunkte, – müsste besonders behandelt und demgemäss – anhand des mir bekannten Materials – nachgefragt und festgestellt werden.

In hochachtungsvoller Ergebenheit
Maximilian Goldstein (Unterschrift)

Lemberg, den 12 April 1942.

1.5.42. R.

ДАЛО. Ф. 35. Оп. 12. Спр. 146. Арк.20.

9.

An das Amt des Gouverneurs des Distrikts Galizien
Abt. Wissenschaft u. Unterricht
Verwaltung der Museen und Denkmalschutz
Lemberg.

Prot. Zl. 200/42

Die Verwaltung des verstaatlichen Kunstgewerbemuseum in Lemberg, bestätigt hiermit, dass der uns von Ihnen zugeteilte "A" Jude, Goldstein Maximilian, Meldekarte Nr.31596 bei uns dauernd beschäftigt ist und dringend benötigt wird.

Wir ersuchen höflichst dessen Meldekarte, die wir beilegen, dem Amt des S.S.- u. Polizeiführers, des Generalgouvernement, Distrikt Galizien, zwecks Beglaubigung durch Unterschrift und rundem Stempelaufdruck, vorlegen zu lassen.

Der obgenannte "A" Jude ist als Fachkenner, Inventarisator u. Übersetzer beschäftigt. War auch Leiter des ehem. Jüdischen Gemeindemuseums in Lemberg, welches nunmehr dem Kunstgewerbemuseum angegliedert wurde, – und wird für die uns aufgetragenen Arbeiten dringend benötigt.

Lemberg, den 14. Juli 1942.

Kunstgewerbemuseum in Lemberg (Stempel)
(Unterschrift) /Dr. Fr. X. Piwocki/
Leiter des Kunstgewerbemuseums
Abteilung Wissenschaft und Unterricht (Stempel)
Ich befürworte den vorliegenden Antrag
(Unterschrift)

ДАЛЮ. Ф. 35. Оп. 12. Спр. 146. Арк. 26.

10.

An den
Herrn Gouverneur des Distrikts Galizien
Abteilung Wissenschaft u. Unterricht
Museenwesen u. Denkmalschutz
Lemberg

Der ergebenst Gefertigte, dem Kunstgewerbemuseum in Lemberg zugeteilt, gestattet sich hiermit mit einer Darstellung untertänigen Bitte heranzutreten.

In Lemberg u. Umgegend sind viele nicht erfasste kunstgewerbliche Gegenstände zerstreut. Unter diesem gewiss eine nicht unbeträchtliche Anzahl, welche in Deutschen Reiche entstanden, oder einer deutschen Meister entstammen.

Gar viele solcher Objekte haben sich im jüdischen Besitz /Bethäuser, Privatpersonen u. drgl./ befinden, welche jetzt weder irgendwie verwahrt und schon gar nicht entsprechend gesichert werden. Dasselbe kann auch von Kunstgegenständen, alten Handschriften und Büchereien gesagt werden. Wenn da nicht eingegriffen wird, würde vieles der Vernichtung anheim fallen.

Als seit mehreren Jahrzehnten in Lemberg wohnhafter, welcher stets für diesbezügliche Kenntnis Augen und Sinn hatte, glaube ich berufen zu sein an der Erfassung, im Einvernehmen mit den Museumsleitungen, der jüd. Gemeinde usw. mithelfen zu können.

Mein ergebenes Ansuchen stützte ich darauf, dass ich besonderer Museums-Fachkenner bin, auf bezgl. verschiedenen Gebieten seit über 30 Jahren tätig. Ich war alleiniger, verantwortlicher Leiter des ehem. Jüdischen Gemeindemuseums in Lemberg, welche ich letzthin ins Kunstgewerbemuseum abgeführt habe. Was

ich selbst ethnographischen, kunstgewerblichen Werten besasse, habe ich aus eigenem im August 1941. unter Kontrolle gestellt und abgeführt.

Mein Lebenslauf, Leumund, meine Führung usw. waren in einer jeden Hinsicht einwandfrei. Von jeder politischen Gesinnung stand ich immer fern, nur meinem Sammler u. Wissensdrang ergeben.

Der Unterrichtsminister in Wien, das K. k. priv. Museum für Oesterreichische Volkskunde in Wien, wissenschaftliche Vereinigungen, Gelehrte u. drg. haben mich ausgezeichnet. 30 Jahre war ich gerichtlicher beeideter Sachverständiger u. Schätzmeister. Auch jetzt wurde ich – laut Anlage – von sämtlichen Lemberger Museumsleitern unterstützt.

Sämtliche obangeführte Angaben kann – über Wunsch – dokumentarisch belegen.

Die Einzelheiten der Erfassung werde ich mir erlauben vorzutragen.

Ich möchte nur bitten mich zu dieser Arbeit heranzuziehen und für den Fall einer angeordneten Aussiedlung aus Lemberg – um die besondere Gnade – mich und meine auch arbeitende Tochter /Meldekarte Nr. 20331./ in Lemberg belassen zu wollen.

Einer geneigten Entscheidung sehe entgegen.

Hochachtungsvoll und ergeben

Maximilian Goldstein Unterschrift

Lemberg, den 20. August 1942.

Maximilian Goldstein, /Meldekarte Nr. 31.596./

Lemberg, Panienskastr. Nr. 9. W.28.

Beilage

ДАЛО. Ф. 35. Оп. 12. Спр. 146. Арк. 33–34.

11.

Abschrift.

Beilage betreffend der Erfassung von Kunst- u. kunstgewerblichen Gegenständen, Handschriften, Büchereien u. drgl.

“Goldstein Maximilian arbeitet bereits längere Zeit in unserem Museum. Ich stelle ihm das beste Zeugnis aus und ist er für die angeführten Arbeiten besonders

tüchtig und ortskundig. Ich habe ihn bei letzter Gelegenheit als unentbehrlich bezeichnet, was auch jetzt wiederhole. Um dessen Verblieb, samt Tochter, bitte ich wiederholt”.

Der Leiter des Kunstgewerbemuseums: Dr. Franz Xaver Piwocki eigh.
L. S. Staatliches Kunstgewerbemuseum in Lemberg.

“Goldstein Maximilian Anregung ist sehr an der Zeit, dessen Mithilfe halte ich für unersetzbar”.

Der Leiter der Gemäldegalerie: Dr. I. Iwanec
L. S. Gemäldegalerie in Lemberg, Postgasse Nr. 3.

“Ich befürworte das Ansuchen von M. Goldstein in jeder Hinsicht”.

Direktor d. Ukrainischen Nationalmuseums: Dr. Swenzizkyj I. eigh.
L. S. Wissenschaftliche Stiftung Ukrainisches Nationalmuseum, Lemberg.

“Goldstein Maximilian ist mir 15 Jahre als ein Sammler und guter Museologe in Lemberg bekannt”.

Museumsleiter: J. Pasternak eigh.
L. S. Museum für Vor- und Frühgeschichte in Lemberg.

“Goldstein Maximilian ist uns seit einer Reihe von Jahren als guter Museologe in Lemberg bestens bekannt. Als orts-sachkundige Mithilfe in dieser notwendigen Sache ausgezeichnet”.

Museumsleiter-Stellvertreter: A. Bruchnalski eigh.
L. S. Historisches Museum in Lemberg, Ringplatz Nr. 6.

“Ich kenne H. Goldstein Maximilian als einen bewährten sowie sachkundigen Museologen”.

Leiter des Naturwissenschaftlichen Museums in Lemberg
Dr. Polansky Georg eigh.
L. S. Naturwissenschaftliches Museum in Lemberg.

“Ich kenne Goldstein Maximilian als einen Museologen und verdienstvollen Fachkenner Ethnographischer Exponate”.

Museumsleiter: Dr. Harasymtschuk eigh.

L. S. Ukrainisches Ethnographisches Museum in Lemberg.

ДАЛО. Ф. 35. Оп. 12. Спр. 146. Арк. 29.

¹ Пропонована стаття є продовженням започаткованої в № 4–5 журналу “Українська орієнталістика” рубрики, присвяченої вивченню юдаїки у вітчизняних архівах, музеях і бібліотеках, а також продовженням пошуків і дослідження особистих документів М. Гольдштейна й архівних матеріалів, пов’язаних із його життям і діяльністю. Див.: Сидорчук Т. Огляд особового фонду колекціонера, мистецтвознавця Максиміліана Гольдштейна у Центральному державному історичному архіві м. Львова // Українська орієнталістика. Київ, 2009–2010. Вип. 4–5. С. 248–257.

² Протягом пошуково-дослідницької роботи над монографією про М. Гольдштейна Ф. С. Петрякова опублікувала низку статей, присвячених безпосередньо колекціонеру. Див.: Максиміліан Гольдштейн – известный деятель культуры Галиции первой половины XX столетия. Страницы биографии. Москва, 1994. 28 с.; Максиміліан (Мордехай) Гольдштейн – відомий діяч культури Галичини першої половини XX ст.: сторінки біографії // Часопис “Г”. 2008. Ч. 51 (Гебрейський Львів). С. 192–205; Maximilian Goldstein and Jewish Art and Crafts in Lvov // Shvut. Studies in Russian and East European Jewish History and Culture. Tel Aviv, 1996. № 4(20). P. 138–163. Крім того, в контексті дослідження музейних фондів Львова і підготовки до виставок, присвячених єврейському мистецтву, особистість М. Гольдштейна і його колекціонерську й музейницьку діяльність дослідниця також відобразила в низці статей, а саме: Еврейские культовые объекты в собрании Музея этнографии и художественного промысла во Львове // Вісник Харківської державної академії дизайну і мистецтв. 2009. № 12 (Сходознавчі студії. Вип. 2). С. 103–113; Еврейское музейное дело, индивидуальное коллекционирование на украинской этнической территории. Конец XIX – начало XXI ст.: обратный отчет к будущему / Пятое запорожские еврейские чтения / Ред. кол. Турченко Ф., Баканурский Г. Запорожье, 2001. С. 271–283; Collection of Jewish Arts in the Lviv Ethnography and Crafts Museum/ Treasures of Jewish Galicia. Judaica from the Museum of Ethnography and Crafts in Lviv, Ukraine. Tel-Aviv, 1996. P. 75–82.

³ Goldstein M. Einiges über öffentliche Münz- und Medaillensammlungen in Lemberg / Bruxelles Goemaere, imprimaer du Roi. Bruxelles, 1910. S. 149–155.

⁴ ДАЛО. Ф. 35. Оп. 12. Спр. 249. Арк. 217, 218, 278, 293.

⁵ Там само. Арк. 223, 220.

⁶ Там само. Оп. 13. Спр. 146. Арк. 10, 19.

⁷ Списки історичних і художніх цінностей, що зберігаються в музеях, церквах та інших закладах дистрикту Галичини [1941–1944]. ДАЛО. Ф. 35. Оп. 13. Спр. 138. Арк. 10. У даному документі вказана також колекція юдаїки Єврейської релігійної громади Львова під № 4.

⁸ Та сама відбитка також зберігається в ЦДІА, м. Львів. Ф. 761. Оп. 1. Спр. 4. Арк. 1–6.

⁹ Ауербах Георг / Auerbach Georg / (1921, Львів – ?) – бібліотекар Музею художнього промислу, як і М. Гольдштейн, працював у музеї ще з передвоєнного часу; за нього адміністрація музею також клопотала перед німецькою владою з метою видачі йому і його матері посвідчення зайнятого на офіційній роботі в державній установі.

¹⁰ Хопигсман Я. С. Катастрофа еврейства Западной Украины. Евреи Восточной Галиции, Западной Вольни, Буковины и Закарпатья в 1933–1945 года. Львов, 1998. С. 192–195.

¹¹ ДАЛО. Ф. 35. Оп. 13. Спр. 146. Арк. 10, 11, 25.

¹² Там само. Арк. 13.

¹³ Там само. Арк. 11, 12.

¹⁴ ЦДІА, м. Львів. Ф. 761. Оп. 1. Спр. 5. Арк. 7–13.

¹⁵ ДАЛО. Ф. 35. Оп. 13. Спр. 146. Арк. 20.

¹⁶ Там само. Арк. 20, 33.

Abstract

The article is devoted to the overview of the last period of life of the well known collector and museologist Maximilian Goldstein (1880, Lviv – 1942?). He belonged to the group that organized the creation of the Jewish museum in Galicia from 1910 and had gathered one of the greatest private collections of the Jewish antiquities in all of Eastern Europe. Up to his final days M. Goldstein took care of the Judaica collection in the Museum of Applied and Decorative Art. The article is a continuation of the research and investigation of the archival collections preserving materials connected with he collectors, social-cultural and museological activity of M. Goldstein in the context of the history of culture of Galician Jews and the history of museum affair of the nineteenth – middle of the twentieth centuries.

The author undertakes the analyses of the documents of M. Goldstein to be conserved at the State Archive of Lviv's Region. This archive is the second one in Ukraine after Central State Historical Archiv in Lviv in priorities of the historical value and whole amount of the documents concerning M. Goldstein. The peculiarities of the documents of M. Goldstein in State Archive of Lviv's Region

consist in such a fait, that tremendous amount of all these documents embraced chronologically the period of 1941–1942 and belonged to the same typological group – official correspondence. Besides this, the archive is conserving the original letters of M. Goldstein with his own autographs. The documents contain important information about the history of Galician Jews during the time span of the Second World War and are marked with tremendous research, informational source and cultural estimation.